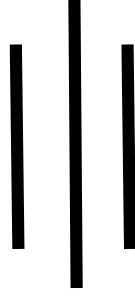
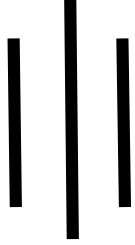

दलित-गैरदलित जातीय सम्बन्ध र परिवर्तन
डोटी जिल्ला, लक्ष्मीनगर गा.वि.स. का दलित र गैर दलितको
समाजशास्त्रीय अध्ययन

शोध-पत्र

शोधकर्ता :

दिल बहादुर मडै

रजिष्ट्रेशन नं. ६-२-३२७-५१-२००८

रोल नं. : ३०२

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७३

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
समाज शास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि.वि., काठमाडौं, कीर्तिपुर

सिफारिश पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, सामाजशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको निमित्त आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिको लागि मेरो निर्देशन तथा सुपरिवेक्षणमा दिल बहादुर मडैद्वारा “दलित-गैरदलित जातीय सम्बन्ध र परिवर्तन” शीर्षकमा यो शोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । प्रस्तुत शोधपत्र अन्तिम मूल्यांकनको लागि सिफारिश गर्दछु ।

प्रेम चलाउने

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

मिति : २०७३/०४/३१

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
समाज शास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि.वि., काठमाडौं, कीर्तिपुर
स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तको निमित्त दिल बहादुर मडैद्वारा तयार पारिएको “दलित-गैरदलित जातीय सम्बन्ध र परिवर्तन” नामक शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधिको लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

.....

प्रा.डा तुल्सीराम पाण्डे

विभागीय प्रमुख

.....

प्रेम चलाउने

आन्तरिक परिक्षक

.....

डा. टिकाराम गौतम

बाह्य निरीक्षक

मिति : २०७३/०५/०९

कृतज्ञता ज्ञापन

यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सर्वप्रथम अत्यन्त गहन एवम् समाजको जल्दोबल्दो समस्याको रूपमा रहेको दलित-गैरदलित जातीय सम्बन्ध र परिवर्तन शीर्षकमा अध्ययन गर्ने अवसर दिएकोमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग, कीर्तिपुरप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी सुभाब, सल्लाह र अनुमति दिनु भएकोमा समाजशास्त्र विभागका प्रमुख प्रा.डा तुल्सी राम पाण्डे ज्यू प्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो अत्यन्त व्यस्तताका बावजुद पनि आवश्यक मार्गनिर्देशन, सुभाब, सल्लाह, सहयोग र वहाँको अमूल्य समय दिनु भएका मेरा गुरु प्रेम चलाउने ज्यूको योगदान अतुलनीय छ । म उहाँप्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु । त्यस्तै कक्षा १ देखि हालसम्मको पढाईमा निरन्तर सहयोग गर्नुहुने बुबा दान सिं. मडै र आमा मंगली देवी मडै प्रति आजीवन ऋणी छु । साथै पढाईमा निरन्तर सहयोग गर्ने जीवन साथी रत्ना मडै र दाजु भाउजू मिन मडै, चम्पादेवी मडै, दाजु छपेन्द्र कडाल, टेक कडाल र बहिनी दिपा मडै प्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यो शोधकार्य पूर्ण गर्न निरन्तर सल्लाह, सुभाब र प्रेरणा दिने मेरा साथीहरू चन्दु कुमारी बोहरा, विरेन्द्र चन्द्र, गणेश सेटी, मोहन खड्का, विरेन्द्र चन्द्र, योगेश बोहरा, जितेन्द्र बोहरा र सम्पूर्ण साथीहरू प्रति कृतज्ञ छु । त्यसैगरी त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुरमा अध्यापनरत सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति पनि कृतज्ञ छु ।

शोधपत्रका लागि तथ्यांक र सामग्री उपलब्ध गराउने गा.वि.स. सचिव चन्द्रदेव ओभा, हेमा कपड्याल, विजय प्रकास मल्ल र तारा प्रसाद भट्ट लाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु जस्को सहयोग बिना यो शोधपत्र तयार पार्न सम्भव थिएन । अन्त्यमा कम्प्युटर टाइप एवम् सेटिङ्ग गरी सहयोग गर्ने कीर्तिपुरका क्रियटिभ कम्प्युटर सेन्टरलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मिति:

दिल बहादुर मडै

विषयसूची

परिच्छेद - एक

१. परिचय

१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याको कथन	४
१.३	अनुसन्धानका प्रश्नहरु	८
१.४	अनुसन्धानको उद्देश्य	८
१.५	अध्ययनको सीमा	९
१.६	अध्ययनको महत्व	९

परिच्छेद - दुई

२.१	पूर्वसाहित्य समीक्षा	१०
२.२	दलित-गैरदलित सम्बन्ध	१४
२.३	सैद्धान्तिक आधार	१५

परिच्छेद : तीन

अध्ययन विधि

३.१	अनुसन्धान ढाँचा	२१
३.२	तथ्याङ्कको स्रोत तथा प्रकृति	२१
३.३	नमुना छनौट	२१

३.४	अनुसन्धान क्षेत्रको छनोट	२१
३.५	तथ्याङ्क सङ्कलन विधि	२२
३.६	तथ्याङ्क, विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण	२३
परिच्छेद - ४		
४.१	डोटि जिल्ला - संक्षिप्त परिचय	२४
४.२	लक्ष्मीनगर गा.वि.स. संक्षिप्त परिचय	२५
	४.२.१ गा.वि.स. को जनसंख्या	२५
	४.२.२ सामाजिक बनावट	२६
	४.२.३ खाद्यान्नको अवस्था	२७
	४.२.४ पूर्वाधार तथा विकासको अवस्था	२८
परिच्छेद - ५		
दलित र गैरदलित बिच सम्बन्धको स्थिति		
५.१	१२/१२ घर दलित र गैरदलित को जनसाङ्ख्यिकी स्थिति	३१
५.२	घरहरुको बनोटको स्थिति	३१
५.३	सरसफाईको स्थिति	३२
५.४	सार्वजनिक पानी धाराको स्थिति	३३
५.५	शैचालयको स्थिति	३३
५.६	शिक्षाको स्थिति	३४
५.७	विवाहको स्थिति	३५
५.८	पेशा र रोजगारी	३५
५.९	सामाजिक सहभागिता	३७

५.९.१ वर्ग-पर्म	३७
५.९.२ ऐँचो-पैँचो	३८
५.९.३ सर सापट तथा लेनदेन कारोबार	३८
५.९.४ आपत-विपतमा सरसहयोग	३८
५.९.५ पूजा-आजा	३८
५.९.६ मर्दा-पर्दा	३९
५.९.७ आवतजावत	३९
५.१० सामाजिक न्याय	३९
५.११ सामूहिक नेतृत्व	४०
५.१२ राजनीतिक स्थान र नेतृत्व	४१
५.१३ सामाजिक मान्यता	४१
५.१४ वर्णाश्रममा आधारित जाती व्यवस्थाको वर्तमान स्थिति	४२
५.१४.१ जातीय छुवाछुत	४२
५.१४.२ खानपिन	४३
५.१४.३ बसाईसराइ	४३
५.१४.४ यात्रा	४४
५.१४.५ सहभोज र सहकाय	४४
५.१४.६ परम्परागत पेशा	४४

परिच्छेद - ६

छुवाछुतले पारेको असरको विश्लेषण

६.१ छुवाछुतले सामाजिक-साँस्कृतिक क्षेत्रमा पारेको असर	४८
---	----

६.२	छुवाछुतको शैक्षिक क्षेत्रमा पारेको असर	५०
६.३	छुवाछुतले राजनीतिक क्षेत्रमा पारेको असर	५३
६.४	छुवाछुतको धार्मिक क्षेत्रमा पारेको असर	५५

परिच्छेद : सात

दलित र गैर दलितका सम्बन्धमा आएका परिवर्तनहरू

७.१	सम्बन्धका विशिष्ट बपक्षहरू	५९
७.२	सामाजिक सम्बन्धका परिवर्तनहरू	५९
७.३	साँस्कृतिक सम्बन्धका परिवर्तनहरू	६२
७.४	जातीय सम्बन्धका परिवर्तनहरू	६४
७.५	राजनैतिक सम्बन्धका परिवर्तनहरू	६६
७.६	आर्थिक सम्बन्धका परिवर्तनहरू	६७
७.७	दलित र गैर दलितहरूबीच जातीय समानताका पक्षहरू	६९
७.८	दलित र गैर दलितबीच जातीय असमानताका पक्षहरू	७०

परिच्छेद : आठ

सारांश र निष्कर्ष

सारांश	७४
निष्कर्ष	७७

सन्दर्भ सामग्री